

Az amerikai külpolitika és annak ideológusai

Perry Anderson: *American Foreign Policy and Its Thinkers*
(Imperium, Consilium).

New Left Review, 2013. October-November, Special Issue.*

Tizenöt év után a nyugati baloldal alighanem legfontosabb intellektuális folyóirata, a *New Left Review* új különszámot jelentetett meg. Legutóbb, 1998-ban, Robert Brenner írt később igen előrelátónak bizonyult elemzést a globális gazdasági rendszerben felhalmozódó instabilitásokról (*The Economics of Global Turbulence*), ezúttal a nagy brit történész (és egykori főszerkesztő) Perry Anderson az amerikai külpolitikáról írt két nagyszéje (Imperium, Consilium) tölti meg a közel 150 oldalas kötetet.

A jóval hosszabb, kb. 100 oldalas első esszé (Imperium) az amerikai külpolitika (hogyan használjuk) áttekintése a XIX. század végétől kezdve napjainkig, beágyazva az amerikai és globális társadalomfejlődés folyamataiba, kiemelve fő vonásait.

A második, jóval rövidebb esszé (Consilium) a kortárs amerikai birodalmi ideológiák és ideológusok áttekintése, ami inkább a kifejezetten politikatudományi érdeklődésű olvasóknak lehet érdekes, bár az írásban Anderson sosem esik a szaktudományos szárazság hibájába, mindkét esszé szórakoztató és stílusosan – ahogy tőle megszokhattuk – kifejezetten élvezetes olvasmány. Én itt elsősorban az első esszére koncentrálok.

Perry Anderson módszeresen áttekinti, hogy az amerikai állam a XIX. század második felétől kezdve hogyan interveniált katonailag számos országban, szíttott pénzzel és fegyverekkel polgárháborúkat, szervezett állampuccsokat, gazdasági embargókkal, szankciókkal és szerződésekkkel gazdaságilag ellehetetlenített és/vagy átfórmált kisebb és nagyobb nemzetgazdaságokat.

Az Egyesült Államoknak ez az imperializmusnak vagy birodalmi politikának nevezhető politikája nem pusztán nagyságrendileg különbözőt

---

* Az írás Perry Anderson hosszú írásának összefoglalását tartalmazza.

és különbözik az európai államok modern imperializmusától – ti., hogy az USA relatív gazdasági és katonai erőfölénye valamint abszolút kapacitásai a közvetlen és közvetett katonai beavatkozásra messze meghaladják az európai gyarmattartók korábbi azonos paramétereit –, hanem számos kvalitatív újdonsággal is bír.

Az Egyesült Államok a minden feudális társadalmi maradványtól mentes, vegytisztán kapitalista ország, ahol a folyamatos térbeli expanzió és a nemzet létrejötte egybeesik, és már az ország alapítói – Anderson Jeffersont és Adamst idézi – nyíltan kimondták, Amerika feladata nem korlátozódhat az észak-amerikai kontinensre, hanem az egész világnak fog példát mutatni: „*Our pure, virtuous, public spirited, federative republic will last forever, govern the globe and introduce the perfection of man*” (7. o.). Az egyik ideológiai különlegessége az amerikai imperializmusnak, ami az alapítóktól Obama elnökig folyamatosan jelen van, az USA szupremáciájának vallási motívumokkal való erős áthatottsága: Amerikának „isteni kötelessége”, hogy példát mutasson és elterjessze az amerikai politikai és gazdasági berendezkedés mintáit az egész világon (*Manifest Destiny*). Ez utóbbi, tehát az „amerikai jellegű”, azaz feudális struktúráktól egyáltalán nem, a jóléti-újraelosztó struktúráktól pedig csak kismértékben „terhelt” gazdaság, illetve a kapitalista gazdasági viszonyok „elterjesztése” pedig az amerikai külpolitika alighanem legfontosabb konstansa és megkülönböztető jegye. E sajátos „univerzalizmus”, a piaci kapitalizmus mint absztrakt elv állandó kiterjesztése mindvégig összekapcsolódott azzal a törekvéssel, hogy a hegemon állam, amely ellenőrzi és szabályozza a folyamatot természetesen az Egyesült Államok maradjon, és az amerikai geopolitikai tervezők mindig azt feltételezték, hogy ez a két elv – a világkapitalizmus expanziója és az amerikai hegemonia – kölcsönösen erősíti egymást. Ez a feltételezés pedig igen jól megalapozott volt: az Egyesült Államok hegemoniájának materiális alapjai már a XX. század elején készen álltak, hiszen 1910-ben az USA ipari termelése már meghaladta Németország és Nagy-Britannia összesített teljesítményét. Habár éles szemű megfigyelők, mint Brooks Adams *America's Economic Supremacy* (1900) című könyvében, már ekkor felhívták a figyelmet arra, hogy az objektív körülmények adottak a nagyhatalmi (világhatalmi) státuszhoz, a politikai konszenzus és ideológiai muníció ekkor még nem tudott lépést tartani a termelőerők előrehaladott fejlődésével. Woodrow Wilson politikai tevékenysége a politikai szféra egyfajta ugrásszerű felzárkózásaként is leírható az előbb említett „objektív körülményekhez”: retorikája messianisztikus hangvétellel egyesítette magában a vallás, a kapitalizmus és a demokrácia motívumait, miközben némi németellenes belföldi hisztériával bevitte az országot a háborúba, majd ezt követően féltucatnyi közép-amerikai és karibi országba küldött amerikai csapatokat. Ez a *Vorsprung* azonban túlságosan messzire ment, a lényegében autark amerikai nemzetgaz-

daság hatalmas természeti erőforrásaival és még korántsem teljesen kifejlett belső piacaival nem volt sürgősen felvevőpiacokra rászorulva (a külkereskedelem a GNP kevesebb, mint 10%-át adta), az elit és a populáris közvélemény pedig nem sokáig támogatta Wilson globális messianizmusát.

A nagy világgazdasági válság azonban rövidesen megmutatta, hogy ha az amerikai ipar és mezőgazdaság nem is függ túlságosan az európai piacoktól, a bank és hitelrendszerre ez nem igaz: az osztrák *Creditanstalt* csődje okozta hullámverések az amerikai bankbetéteket is magukkal sodorták. A New Deal többé-kevésbé sikeres belföldi válságkezelését követően a háború évei kellettek ahhoz, hogy végre kikristályosodjék, majd masszív intézményes valósággá váljék az amerikai geopolitikai *Grand Strategy*, amely immár stabilan bírja a közvélemény támogatását is.

Roosevelt tervezői belátták: a sok tekintetben államkapitalista vonásokat hordozó tengelyhatalmak legyőzésén túl, a háború múltán meg kell akadályozni Nagy-Britannia korábbi nagyhatalmi és pénzügyi státuszának a továbbélését, de azt is, hogy a háborús pusztítás Európában olyan mértékű legyen, hogy az – legrosszabb esetben – valamiféle szocialista forradalomhoz vezessen. És egyáltalán: az autarkia, a túlzott állami kontroll és mobilizáció, ami magához a háborúhoz vezetett, el kell hogy tűnjön, hiszen az általa okozott instabilitás az USA-n belüli társadalmi nyugalmat is fenyegeti. Csak a „szabadpiaci” rendszer kiterjesztése Nyugat-Európára és Japánra biztosíthatja az anyaországon belüli nyugalmat, és egyben – köszönhetően az USA egyedülálló természeti, gazdasági és katonai kapacitásainak – az amerikai állam globális hegemoniáját is. A *lend-lease* program Nagy-Britannián már ebben a szellemben segített: a brit és gyarmati piacok megnyitása, az „*imperial preference*” felszámolása a háború után. Az európai antifasiszta ellenállással is ebben a szellemben kell majd később eljárni.

A háború (Pearl Harbour sokkja) egyben politikailag is összekovácsolta a korábban inkább izolacionista közvéleményt a keleti part „internacionalista” finánc- és ipari tőkés csoportjaival, amelyek alig várták a háború utáni újránépítés lehetőségeit a tengerentúlon. A háború évei alatt az amerikai GNP megduplázódott, és amikor a fegyverek elhallgattak az USA a világ ipari termelésének felét adta, miközben a világ aranykészletének a háromnegyedét birtokolta. Bretton Woodsban megnyugtatóan sikerült rögzíteni a dollár világpénzstátuszát, Nagy-Britannia gyarmati kereskedelmi rendszerének (*Imperial Preference*) leszerelése nem okozott problémát.

Roosevelt számára a Szovjetunió még nem jelentett különösebb fejfájást, amikor azonban a Vörös Hadsereg bevonult Berlinbe, majd Kelet-Európában sorra hozta létre szatellitállamait, és a háború végétével Nyugat-Európában már jelentős kommunista tömegpártok váltak aktívvá (Olaszország, Franciaország, Finnország) – a prioritások

rövid időn belül megváltoztak. A náci Németország Szovjetunió elleni invázióját egykor lényegében üdvözlő („*If we see that Germany is winning we ought to help Russia and if Russia is winning we ought to help Germany, and that way let them kill as many as possible.*” Beszéd a Szenátusban 1941. június 5-én) Truman 1946-ban már meg is fújta a harci kürtöt a következő csatára: a szabad nemzetek kommunista agresszióval és felforgatással szembeni megvédése a cél.

A hidegháborús periódus taglalásánál Anderson leszögez néhány alapvető tény, amelyeket nem kellene elfelejtenünk. Először is a két szemben álló fél közötti alapvető különbséget a gazdasági és katonai erő tekintetében: az amerikai GNP a szovjetnek több mint ötszöröse volt 1946-ban (és a hidegháború során mindvégig legalább háromszoros), katonai kapacitása mindvégig messze meghaladta az ellenfelét. Már 1946-ban 170 aktív katonai repteret működtetett az USA más országokban, a hatvanas években pedig már 375 katonai támaszpontot és 3000 kisebb katonai létesítményt tartott fenn. Az amerikai közvélemény megregulázásának céljából időnként kirobantott kisebb-nagyobb hisztériakampányok az állítólagos szovjet katonai fölényről teljesen alaptalanok voltak: amíg „*bomber gap*”-tól remeghetett az amerikai állampolgár, az USA több mint kétezer stratégiai bombázót épített fel a Szovjetunió húsz darab hasonló repülőgéppel szemben; miközben nukleáris robbanófejek, atom-tengeralattjárók tekintetében is három-ötszörös fölényrel rendelkezett. Az USA globális hatalom volt, amely kliensrezsimekkel rendelkezett minden kontinensen, minden oldalról körülvéve a Szovjetuniót, miközben a Szovjetunió egy regionális hatalom, amelyhez ideológiai alapon kötődtek bizonyos *ellenzéki* mozgalmak határain túl.

Ennek megfelelően különböztek a stratégiák is: a Szovjetunió stratégiája alapvetően az önvédelem volt, és Sztálin a kapitalizmus végső, de távoli bukását az újabb interimperialista konfliktustól várta (25. o.), addig azonban továbbra is a „szocializmus egy országban” volt a vezérlő elv.

Az Egyesült Államok stratégiájának célja ezzel szemben kezdettől fogva az ellenfél lassú, de biztos megsemmisítése volt. Ehhez ugyanakkor számos taktikai koncesszióra és módosításra is szükség volt a szabad kereskedelmi („*Open Door*”) politika mechanikus erőltetéséhez képest: Nyugat-Európa és a kelet-ázsiai szövetségesek újraépítéséhez aktív amerikai *állami* segítségre (kedvezményes hitelek, az amerikai piachoz való hozzáférés) és az állami protekcionizmus (védővámok, szigorú pénzügyi szabályozás, állami befektetések a technológiai fejlődésbe stb.) engedélyezésére volt szükség átmenetileg, mint ahogy az USA is az utóbbi eszközökre támaszkodva vált ipari nagyhatalommá, nem pedig belső neoliberalizmussal. Hosszabb távon ez a fejlett szövetségesekkel szembeni engedékenység átmeneti volt, ahogy az később megmutatkozott. Ahogy a hetvenes évekre a német és japán

ipar újjáépült és az amerikai profitabilitás kritikus szintre süllyedt, gazdasági nehézségeket okozva, az amerikai állam nem habozott egyoldalúan felrúgni az általa felállított Bretton Woods-rendszert, átvágva a dollár és az arany közötti kapcsot, importkorlátozásokat és árszabályozást bevezetve. Mivel ez sem volt elég, az évtized végén (1979) a FED elnöke, Paul Volcker az amerikai belföldi feldolgozóipar bizonyos szegmenstumait sem félt (részben) feláldozni, hogy brutális kamatemelésekkel erősítse meg a dollár világpénzszerepét: a globális hegemonia „univerzalizmusa” fontosabb volt bizonyos belföldi partikuláris részérdekeknél. Pár évvel később a *Plaza Accords* (1985) kemény valutafelértékelésre kényszerítette Japánt és Németországot: az USA-nak nem kellett már attól félnie, hogy az esetleges gazdasági nehézségek megzavarnák a sikeresen kialakított kapitalista konszenzust szövetségesei területén.

A perifériákon nem volt szükség ilyen engedékenységre: Dél-Európában (Görögország), Latin-Amerikában, Ázsiában és Afrikában közvetlen katonai beavatkozással (Vietnam, Guatemala, Panama), véres polgárháborúk szításával és szponzorálásával (Nicaragua, El Salvador stb.), államcsínyek támogatásával vagy megszervezésével (Irán, Chile, Brazília stb.), a kommunista pártok fizikai kiirtásával (Indonézia), majd kliensrezsimek fenntartásával lehetett biztosítani a „szabad világ” szférájának fenntartását és kiterjesztését. Anderson tanulmánya szinte kézikönyvként használható az egyes esetek tömör áttekintéséhez.

Itt talán megjegyezhetjük, hogy habár az amerikai állam által elkövetett bűnök nyilván nem relativizálják a kelet-európai szovjet repressziót, 1960 és 1990 között csak Latin-Amerikát nézve a politikai okokból bebörtönzöttek, megkínzottak és meggyilkoltak száma jelentősen meghaladta az egész szovjet blokk azonos számait. 1975 és 1991 között Közép-Amerikában az USA által támogatott gerillahadseregek és katonai diktatúrák áldozatainak száma meghaladta a 300 ezret egy 30 milliós régióban, miközben egymillióan menekültek el külföldre – nagyrészt az Egyesült Államok olcsó munkaerő-kínálatát gazdagítva.

A fegyverkezési verseny (az USA hadiköltségvetése GDP-je 6-7%-át, a Szovjetunióé 15-16%-át emésztette föl) és saját endogén gazdasági problémái (80. o.) miatt a Szovjetunió fokozódó gazdasági nehézségekkel nézett szembe, amire Gorbacsov reformkísérlete nem hozott megoldást, viszont a szovjet párt- és tervezőelit prokapitalista fordulatát, majd a kelet-európai országok leválási kísérleteit igen. A később természetesen megszegett szóbeli ígéreték id. Bush részéről (a NATO nem fog Kelet felé bővülni) elegek voltak ahhoz, hogy Gorbacsov kivonja a Vörös Hadsereget Kelet-Európából, majd hamarosan maga is eltűnjön országa életéből, hogy aztán 1991 végére maga a Szovjetunió is eltűnjön a térképről.

A hidegháború végével lezárult egy korszak, az USA a világ egyetlen szuperhatalmaként tekinthetett a világra. De az 1943-ban először világosan megfogalmazott amerikai Grand Strategy még megvalósulásra vált: az egész bolygót átfogó liberális nemzetközi gazdasági szisztéma, természetesen az USA vezetésével. A liberális ortodoxiától való etatista elhajlások nem voltak többé tolerálhatók: a washingtoni konszenzus receptje most már mindenkire vonatkozott. A kilencvenes évek gazdasági válságai, amelyeket épp a nemzetközi pénzügyi dereguláció dinamikája robbantott ki, alkalmas volt számos még valamennyire zárt, félig-meddig államkapitalista nemzetgazdaság felnyitására: Mexikó, Dél-Korea, Indonézia. Az orosz gazdaság tönkretételét és dezindusztrializációját megbízhatóan (ti. mindenféle koordináció nélkül) koordináló Jelcin számára kijárt a segítség az IMF-től és kaliforniai kampánytanácsadóktól, és nyilván nem jelentett gondot, ha a privatizáció továbbmozdítására még tankokat is bevetett a parlament ellen. Eközben a NATO határai csöndben Oroszországig terjeszkedtek, és a birodalmi ideológiában a korábban elsődleges „biztonság” és „szabad világ” fogalmak helyét egyre inkább az „emberi jogok” és a „humanitárius intervenció” vették át, miközben Jugoszlávia bombázásával, az Irak elleni embargóval és sporadikus légitámadásokkal létrejött a hadüzenet nélküli konvencionális háború gyakorlata. Az iraki rezsim megdöntése 1998 óta az amerikai külpolitika kongresszus által törvényként elfogadott hivatalos célja volt, és a kezdetben „izolacionistaként” megválasztott ifj. Bush szeptember 11. hatására reaktiválhatta a tervet. Az amerikai liberálisok minden sajnálkozása, hogy Amerika illetlenül viselkedett kifinomult európai partnerei előtt, alaptalan volt: a líbiai bombázás alkalmával – amelyhez, alkotmányellenesen, ezúttal már a kongresszus beleegyezését sem vette igénybe Obama elnök, mivel „amerikai csapatokat nem vetettek be” – az európai nagyhatalmak egymást licitálva próbáltak vezető szerepet játszani. Vietnamhoz képest az iraki háború GDP-arányos költségei és amerikai embervesztése jelentéktelennek mondható, és az országot sikeresen szabadabbá tették, ti. szabaddá a tőkebefektetések számára. Obama elnöksége külpolitikailag szinte minden tekintetben ifj. Bush politikájának folytatódását jelenti, legfeljebb csak újabb technológiai előrelépésekről beszélhetünk: a légi erő automatikus drónjai átlagosan négy naponta bombáznak pakisztáni falvakat, ami Bush „rátájának” tiszszere. Obama elnök a terroristagyanús személyeknél a kínzás helyett mintha inkább a „tisztá” merényleteket preferálná, ez azonban nem jelentette Guantanamo – korábban megígért – bezárását. A „prezidenciaális jogtalanság” (presidential lawlessness) mindig is inkább a szabály volt, mintsem a kivétel, de a líbiai bombázás alkotmány- és törvényellenes (War Resolutions Act, 1973) kongresszusi jóváhagyás nélküli végrehajtása, hatvanhárom újabb „antiterrorista” szerv létrehozása, az újonnan kitudódott általános megfigyelési programok (Prism),

az Irán elleni cybertámadások (Stuxnet), a célzott gyilkosságok, a Fehér Ház saját White House Counseljének létrehozása, amely minden törvényhozást megkerülő elnöki rendeletre rábólint – mindezek mutatják: Obama elnöksége mindenképpen dinamikus fejlődést mutat ifj. Bush tevékenységéhez képest is.

Ami a „szabad kereskedelem” ügyét illeti, Kína és Oroszország csatlakozása a WTO-hoz mindenképpen előrelépés, miközben egy ennél jóval nagyobb *deal* is készülődik a Transzatlanti Szabad Kereskedelmi Megállapodás keretében. A Nyugat-Európával való még mélyebb piacintegráció valószínűleg nagy változást nem jelentene, a befektetések és kereskedelem előtti *barrierek* így is minimálisak már, habár a génmódosított élelmiszerek betörését Európába és az amerikai médiaóriások még nagyobb mértékű dominanciáját az európai piacon azért elhozhatja. Ennél sokkal nagyobb szó lenne, ha a megállapodás Japánra is kiterjedne: a hidegháborús koncesszió, amely miatt Japán sok tekintetben kiterjedt piacvédelmet alkalmazhatott, ezzel megszűnne, Japán már merkantílista hatalomként sem őrizhetné meg autonómiáját, azaz integrációja az USA-val és függése az USA-tól teljessé válna. A japán politikai elit, úgy tűnik, hajlana erre a politikailag kockázatos lépésre, tekintettel Kína fenyegető felemelkedésére: az amerikai védőernyő a kisebbik rossz.

Itt egyben el is érkeztünk az amerikai birodalmi stratégia legnagyobb jelenlegi problémájához: Kína 2010-ben a világ legnagyobb exportőrévé, 2012-ben a legnagyobb ipari termelővé vált. Az amerikai Grand Strategy mindvégig az „univerzális” és a „partikuláris” harmóniájának a feltételezésén alapult: a világg kapitalizmus „univerzális” érdekeinek a képviselője, a „szabad vállalkozás” szférájának a kiterjesztése és az amerikai állam és tőkésosztály partikuláris érdekei egymással harmóniában állnak, és kölcsönösen erősítik egymást. Csak a szabad kereskedelmi rendszer kiterjesztése biztosítja az USA gazdasági prosperitását, és egyedülálló adottságai miatt egyben az amerikai hegemoniát is. Ez az, ami potenciálisan kezd megkérdőjeleződni a világgazdasági válság éveiben, ahogy Kína egyre több abszolút mutatóban eléri az Egyesült Államok szintjét. Lehetséges, hogy a *Grand Strategy* önmaga ellen fordul? És ha igen, hogyan fog erre reagálni az a hatalmas katonai, hírszerzési, titkosszolgálati apparátus, amely a hidegháború alatt felépült és ma már meghatározza az amerikai állam működését? Vajon „partikularisztikusabb” irányt vesz az amerikai geopolitika vagy hajlandó elfogadni az USA-hoz hasonló erejű állam felemelkedését, amennyiben ez a szilárdan kapitalista világrendszerben történik? Erre a kérdésre próbálnak választ adni ma az amerikai „birodalmi ideológusok”.

Anderson tanulmánya nagyon hasznos összefoglalóját adja az amerikai külpolitika fő csapásainak az utóbbi 100-120 évben, és mindezt egy világos gondolatmenetbe ágyazza, kiemelve a szétágazó stratégia permanens vonásait.

Tulajdonképpen csak a tanulmány legvégén tűnhet fel az olvasónak, hogy valami hiányzik a képből: Anderson a birodalom tanácsadóinak szemlézése után megállapítja ennek az irodalomnak analitikus sekélységét (most nem beszélve az erkölcsi dimenzióról), szembeállítva a radikális kritikusok, mint Gabriel Kolko, Chalmers Johnson vagy Noam Chomsky valódi realizmusával. Anderson szerint nem lehet kevesebbet akarni, mint ami Chalmers Johnson utolsó könyvének a címe is: *Dismantling the Empire*.

Erről viszont – hogyan lenne lehetséges a birodalom megállítása, vagy akár szétbontása – a tanulmányban egyáltalán nincs szó. Ugyanígy, kevés szó esik arról, hogyan hat vissza ma az USA által előrehajtott neoliberális globalizáció az amerikai társadalomra, és hogy a középrétegek és az amerikai munkásosztály életszínvonalának az eróziója és súlyos eladósodása mintha lassan kritikus mértékben aláásná az USA-n belüli társadalmi konszenzust, amely hagyományosan a nagyobb egyenlőtlenségekért cserébe nagymértékű mobilitást és individuális szabadságot ígér. Baloldal hiányában egyelőre úgy tűnik, a deklasszálódó rétegek kétségbeesése a szélsőjobb oldali tendenciákat erősíti föl (gondoljunk a Tea Partyra, az Obama-ellenes, erősen rasszista beütésű *birther* mozgalomra), és a Republikánus Párton belül a legrémisztőbb elemeket emeli a magasba. A szövetségi politika folyamatos blokádja, amit a republikánus ellenzék már így is elér, és ami gyakran a szövetségi állam (nem katonai funkcióinak) megbénításához vezet, már jelenleg is aggasztó, és nemegyszer még az amerikai tőkésosztály vezető fórumai (pl. a *Business Week*) is aggodalmuknak adnak hangot, hogy a radikálisok olyannyira teret nyertek a Republikánus Pártban, hogy esetleg a helyzet már kontrollálhatatlanná kezd válni a *business elite* számára is. Ez aztán legrosszabb esetben egy katasztrofális „visszacsatoláshoz” vezethet az amerikai állam birodalmi apparátusán keresztül, amennyiben a Republikánus Párt radikálisai kerülnének hatalomra. Egyszóval az USA-n belüli politikai változásokról való gondolkodás, amely ellenállás távlatilag a *Dismantling the Empire* irányában mutatna, sürgősebb lenne, mint valaha.

Nyilván egyszerűen arról is van szó, hogy nem ez volt Anderson egyébként hibátlan, kiváló írásának a fókusza, de mégis, az amerikai külpolitikával szembeni *belső*, politikai ellenállás nélkül ez a történet mégsem teljes. És ugyan kitől várhatnánk valamiféle ellenállási stratégia körvonalazását, ha nem a nyugati baloldal legfontosabb folyóiratában az „*Imperium*”-ot elemző brit szerzőtől, akinek politikai és történelmi tudása a baloldalon belül alighanem egyedülálló? Ez a hiányérzet azonban nem új a *New Left Review* olvasói számára, az

intellektuális baloldalnak ezt a kiemelkedő fórumát gyakran jellemzi e kettősség: analitikus virtuozitás – politikai rezignáció. Noam Chomsky könyvének címe juthat az eszünkbe: *Hegemony or Survival* – ha az utóbbit preferáljuk, az *Empire* borzalmainak leíró elemzésénél valószínűleg ambiciózusabbnak kellene lenni.

